

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide / Musiikki

2023

Pasi Helin

**Säveltäjä, professori Mikko Heiniön
75-vuotisjuhlakonsertin suunnittelu ja toteutus**

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

Pasi Helin

Säveltäjä, professori Mikko Heiniön 75-vuotisjuhlakonsertin suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyön tekijä oli mukana työryhmässä, joka järjesti yhteistyössä Turun filharmonisen orkesterin (TFO) kanssa säveltäjä, professori Mikko Heiniön 75-vuotisjuhlakonsertin. Tekijä osallistui projektin taiteelliseen ja tuotannolliseen suunnitteluun ja esiintyi pianistina konsertissa.

Opinnäytetyön kirjallinen osio on autoetnografinen raportti tästä yli vuoden kestäneestä projektista, joka huipentui konserttiin säveltäjän syntymäpäivänä helatorstaina 18.5.2023 Turun Sibelius-museossa. Konserttitalenne on samalla opinnäytetyön taiteellinen osio.

Opinnäytetyössä esitellään pianistin näkökulmasta konsertissa esitettyjä teoksia *Weitab* kitaralle ja pianolle, *Treno della notte* klarinetille, sellolle ja pianolle sekä pianokvartettoa *Puun ääni*. Mukana on myös professori Heiniön ajatuksia yhteistyöstä muusikoiden kanssa niin konsertin teosten harjoitusprosessin kuin konsertissa kantaesitetyn teoksen *Weitab* sävellystyön ajoilta.

Toivottavasti tästä opinnäytetyöstä on hyötyä nuorille muusikoille, jotka suunnittelevat vastaavia projekteja.

Asiasanat: klassinen musiikki, kamarimusiikki, nykymusiikki, digiloikka

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Performing Arts / Music

2023 | 29 pages

Design and implementation of composer and professor Mikko Heiniö's 75th anniversary concert

The author of this thesis was part of a working group that, in collaboration with Turku Philharmonic Orchestra (TFO), organized the 75th anniversary concert of composer, Professor Mikko Heiniö. The author was involved in the project's artistic and production design and performed as a pianist at the concert.

The written part of the thesis is an autoethnographic report on this over a year-long project, which culminated in a concert on Ascension Day, namely the composer's birthday, on 18 May 2023 at Sibelius Museum in Turku, Finland. The concert recording acts as the artistic part of this thesis.

The works performed at the concert, *Weitab* for guitar and piano, *Treno della notte* for clarinet, cello and piano, and the piano quartet *Puun ääni* ('The Voice of the Tree'), are presented in this thesis from the pianist's point of view. Also included are Professor Heiniö's thoughts on collaborating with musicians during the rehearsal process of the concert repertoire, as well as during the composition process of *Weitab*, which was premiered in the concert.

Hopefully this thesis will prove to be useful for young musicians planning similar projects in the future.

Key words: classical music, chamber music, contemporary music, digital leap

Sisältö

1. Johdanto	5
2. Konsertin suunnitteluvaihe	6
3. Konsertissa esitetyt pianon sisältävät teokset	10
3.1 Weitab für Gitarre und Klavier (115./2023)	10
3.1.1 E-Bow	11
3.1.2 Tiibetiläinen äänimalja	12
3.1.3 Tukitut äänet (étouffé)	13
3.1.4 Kielten näppäily ja glissandot plektralla	14
3.1.5 Kielten rapsuttelu ja lyönnit bassokielille	15
3.1.6 Pedaalin käytön haasteita	15
3.1.7 Weitabin esittäminen eri flyygeleillä	16
3.2 Treno della notte (73./2000) (klarineti, sello ja piano)	17
3.3 Pianokvartetto ”Puun ääni” (84./2006)	19
4. Mikko Heiniön ajatuksia yhteistyöstä muusikkojen kanssa	21
5. Digiloikka – haasteita ja etuja	23
6. Onnellisten tähtien alla	25
Lähteet	28
Liitteet	29

1. Johdanto

Mikko Heiniö (s. 18.5.1948) on eräs aikamme arvostetuimmista suomalaisista säveltäjästä ja musiikkitieteilijöistä. Heiniö opiskeli sävellystä Sibelius-akatemiassa Joonas Kokkosen johdolla (diplomitutkinto 1977) ja Berliinissä Witold Szalonekin johdolla. Opiskeltuaan musiikkitiedettä Helsingin yliopistossa Heiniö väitteli filosofian tohtoriksi vuonna 1984. (Fennica Gehrman 2023.)

Mikko Heiniö on toiminut mm. Turun yliopiston musiikkitieteen professorina vuosina 1986–2005 sekä Suomen säveltäjät ry:n puheenjohtajana 1992–2010. Heiniö voitti Tieto-Finlandia-palkinnon teoksellaan Suomen musiikin historia I-IV 1997 yhdessä Fabian Dahlströmin ja Erkki Salmenhaaran kanssa ja hänet valittiin Ruotsin kuninkaallisen musiikkiakatemian jäseneksi vuonna 2004. (Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta 2014.)

Mikko Heiniö on tuottelias säveltäjä. Hän on säveltänyt mm. neljä oopperaa, yhdeksän pianokonserttoa ja kolme sinfoniaa. Heiniö on säveltänyt myös huomattavan määrän kamarimusiikkia eri kokoonpanoille.

”Heiniön musiikkia on kuvattu aistilliseksi, rytmikkääksi ja helposti saavutettavaksi. Hänen tyyliinsä peruspiirteitä ovat värikäs impressionistinen sointimaailma ja energiset rytmit, joissa näkyy vaikutteita latinalaisamerikkaisesta musiikista sekä jazzista ja rockista.” (Fennica Gehrman 2023.) ”Kaiken älyllisen ja syvällisen yllä Heiniön musiikissa on kuitenkin aina hymy, joko positiivis-optimistisen lempeä, tai sitten ilkeäkurinen.” (Norha 2023.)

Nuorena opiskelijana 1990-luvulla kuulin Mikko Heiniön pianokvinteton esityksen Sigynsalissa Turussa. Teos teki minuun suuren vaikutuksen ja mieleeni jäi kytämään haave esittää itsekkin Heiniön musiikkia. Pari vuosikymmentä myöhemmin vuonna 2012 haaveeni toteutui kun Turun musiikkijuhlien kotikonserttisarjassa olin mukana esittämässä Heiniön pianotrion sekä duon viululle ja pianolle. Vuosien varrella olen ollut mukana esittämässä myös muita tähän listaamiani kamarimusiikkiteoksia.

Duo viululle ja pianolle (34./1979)

La (46./1985)

Pianotrio (51./1988)

Pianokvintetto (59./1993)

Treno della notte (73./2000)

Café au lait (82./2006)

Pianokvartetto 'Puun ääni' (84./2006)

April Evenings for Black Twins (2015)

Weitab (115./2023)

Kamarimusiikkiteosten lisäksi olen Turun filharmonisen orkesterin riveissä ollut mukana esittämässä myös lukuisia Heiniön orkesteriteoksia.

Pianistina Mikko Heiniö kirjoittaa erittäin hyvin ja idiomaattisesti pianolle. Vaikka tekstuuri on useimmiten erityisesti rytmisesti haastavaa, kaikki tuntuu perustellulta ja on mahdollista toteuttaa. Usein ennen ensimmäisiä harjoituksia muiden muusikoiden kanssa olen huolissani yhteissoittoon liittyvistä haasteista. Harjoittelua tarvitaankin poikkeuksetta todella paljon, mutta kun kaikki loksahda kohdalleen on ilo ylimmillään.

Mikko Heiniöllä ja minulla on yhteinen harrastus, kestävyysjuoksu. Minulle on ollut suuri ilo keskustella musiikista Heiniön kanssa lukuisten yhteisten juoksulenkkien aikana ja kuulla erittäin laajan kokemuksen omaavan säveltäjän ajatuksia menneestä, nykyisestä ja tulevasta. Nämä keskustelut ovat rikastuttaneet ajatusmaailmani ja ymmärrystäni suunnattomasti. Iloitsin kun keväällä 2022 Heiniö ehdotti, että ryhtyisimme yhdessä suunnittelemaan sävellyskonserttia keväälle 2023.

Seuraavissa tämän opinnäytetyön luvuissa kerron konsertin suunnitteluprosessista ja esittelen pianistin näkökulmasta konsertissa esitetyjä teoksia. Mukana on myös Mikko Heiniön ajatuksia yhteistyöstä muusikoiden kanssa sekä omia ajatuksiani koskien digiloikkaani siirtymään soittamaan paperinuoteista iPadin näytölle.

2. Konsertin suunnitteluvaihe

Ryhdyin suunnittelemaan juhlakonserttia keväällä 2022 keskusteltuani ensin aiheesta Mikko Heiniön kanssa. Muodostimme työryhmän, johon kuului professori Heiniön ja itseni lisäksi viulutaiteilija Ilana Gothóni sekä säveltäjän poika Sampsa Heiniö.

Ilana Gothóni toimii Turun filharmonisen orkesterin (TFO) II viulun äänenjohtajana. Ilanan kanssa olen vuosien varrella esittänyt lukuisia kertoja Heiniön kamarimusiikkia, oli siis luonnollista pyytää hänet mukaan työryhmään. Ilanan tehtäviin kuului pyytää mukaan TFO:n riveistä tarvittavat muusikot.

Laulupedagogi Sampsa Heiniö tunnetaan myös erinomaisena kulttuurituottajana. Hänen tehtävänä oli paitsi laatia tarvittavat apuraha-anomukset myös hoitaa neuvottelut TFO:n kanssa.

Suunnitelmissa oli alusta asti toteuttaa konsertti yhteistyössä Turun filharmonisen orkesterin kanssa ja neuvotteluihin ryhdyttiin saman tien. Päädyimme ehdottamaan TFO:lle sopimusta jossa esiintyjien palkkiot rahoitettaisiin työryhmän hakemalla apurahalla ja TFO:n osuus olisi hoitaa salin vuokra, vahtimestarikulut ja markkinointi. Tähän sopimukseen päästiinkin ja lopullinen päätös konsertin järjestämisestä saatiin TFO:n kamarimusiikkisarjan sisäisen haun kautta lokakuussa 2022. Konserttipäiväksi valittiin säveltäjän 75. syntymäpäivä helatorstai 18.5.2023.

Konserttipaikkaa pohdittiin pitkään ja vaikka oma suosikkini oli Sigyn-sali, joka mielestäni on akustisilta ominaisuuksiltaan Turussa paras Heiniön suurimuotoisten kamarimusiikkiteosten esittämiseen, päätettiin että konsertti järjestetään Sibelius-museossa. Museo on tilana intiimimpi ja siellä on käytettävissä yksi kaupungin parhaista flyygeleistä.

Toukokuussa 2022 laadimme Sampsan johdolla ensimmäisen apuraha-anomuksen Jenni ja Antti Wihurin säätiölle. Pidin tärkeänä, että esiintyville taiteilijoille haetaan riittävän suurta palkkiota, onhan suuren kamarimusiikkikonsertin valmistaminen suuri työ. Hakemukseen kirjoitettiin arvioni keskimääräisestä noin kahden tunnin päivittäisestä harjoittelusta kahden kuukauden ajan. Esiintymispalkkion suuruudeksi laskettiin 1 000 euroa esiintyjää kohden.

Sampsa Heiniön johdolla yhdessä laatimamme hankesuunnitelma Taiken hakemukseen:

Säveltäjä, professori Mikko Heiniö täyttää 75 vuotta toukokuussa 2023. Juhlavuoden kunniaksi järjestetään sävellyskonsertti Turun Sibelius-museossa

säveltäjän syntymäpäivänä 18.5. Konsertti järjestetään yhteistyössä Turun filharmonisen orkesterin (TFO) kanssa, ja se tulee olemaan osa TFO:n kevään 2023 kamarimusiikkisarjaa. Konsertissa kuullaan Heiniön kamarimusiikkituotantoa. Mukana on muun muassa kitaralle ja pianolle sävelletyn uuden teoksen kantaesitys.

Konsertti järjestetään työryhmän aloitteesta, ja työryhmä vastaa kokonaisuudessaan konsertin taiteellisesta suunnittelusta yhteistyössä Mikko Heiniön kanssa. Työryhmän jäsenet ovat viulutaiteilija Ilana Gothóni, pianotaiteilija Pasi Helin ja tuottaja Sampsa Heiniö.

TFO:n kanssa on sovittu, että se huolehtii konserttipaikan käytännön järjestelyistä sekä markkinoinnista. Orkesteri maksaa tilavuokran, markkinointi- ja järjestelykulut sekä Teosto-maksut, minkä lisäksi se saa tapahtuman lipputulot. Työryhmä maksaa taiteilijoiden ja tuottajan palkkiot sekä hankkii konserttiin tarvittavan nuottimateriaalin.

Vaativan kamarimusiikkikonsertin harjoittamiseen taiteilijat tarvitsevat n. kahden kuukauden sivutoimisen harjoitusperiodin, joka koostuu henkilökohtaisesta harjoittelusta ja yhteisharjoituksista (keskimäärin n. 2 tuntia päivässä). Tuottajan tehtävä on hakea tarvittava rahoitus sekä koordinoida yhteistyötä TFO:n, Mikko Heiniön, työryhmän ja taiteilijoiden välillä.

Apuraha-anomukset tuottivat tulosta ja konserttia tukivat Suomen säveltäjät ry, Musiikin edistämisseura (MES) ja Taiteen edistämiskeskus (Taike). Ilahduttavaa oli että alkuperäisestä budjetista ei tarvinnut tinkiä ja kaikki saivat suunnitellun palkkion työstään.

Ohjelmistovalinta tehtiin tietysti etupäässä säveltäjän johdolla. Säveltäjän toiveena oli alusta asti että konsertissa esiintyy itseni lisäksi kitarataiteilija Patrik Kleemola ja kantaesityksenä kuultaisiin uusi teos kitaralle ja pianolle. Muiden soittajien tuli olla TFO:n jäseniä sillä kamarimusiikkisarja on tarkoitettu etupäässä orkesterin omille soittajille. Myöskään soittajien lukumäärä ei saanut nousta liian suureksi.

Alkuperäisessä suunnitelmassa oli esittää *Treno della notte* tilalla viululle ja pianolle sävelletty teos *Naisten päivä*. Konsertin dramaturgian kannalta oli kuitenkin parempi

vaihtaa teos *Treno della notte*. Joulukuussa 2022 päädyttiin viisi teosta sisältävään ohjelmaan:

Canzona jousitriolle (2006)

Weitab kitaralle ja pianolle (2023), kantaesitys

Treno della notte klarinetille, sellolle ja pianolle (2000)

-väliaika-

Kitarasonaatti (2019)

Pianokvartetto "Puun ääni" (2006)

Ilana Gothóni, viulu

Mari Viluksela, alttoviulu

Anna Westerlund, sello

Matteo Mastromarino, klarinetti

Pasi Helin, piano

Patrik Kleemola, kitara

Vastauksessaan sähköpostitse esittämäni kysymykseen *Miten teokset valikoituivat 75-vuotisjuhlakonserttiisi?* Heiniö kertoo:

*Pyrkimyksenä oli saada aikaan mahdollisimman monipuolinen, ts. erilaisia teoksia sisältävä ja dramaturgisesti toimiva kokonaisuus, jossa teosten järjestys oli tarkoin suunniteltu: laajimmalle kokoonpanolle kirjoitettu teos, pianokvartetto, sijoittui viimeiseksi — ja vastaavasti alkupuoliskon painokkain ja pisin teos, *Treno della notte*, tuli viimeisenä ennen väliaikaa. Lisäksi halusin, että kantaesitettävä teos, *Weitab*, ei ollut ensimmäisenä konsertissa eivätkä kitarateokset tulleet peräkkäin.*

Kun lähtökohtanani oli, että konsertissa soittivat hyvin tuntemani muusikot Pasi Helin, piano, ja Patrik Kleemola, kitara, niin muiden soittajien piti tulla Turun filharmonisesta orkesterista, jonka kamarimusiikkisarjaan konsertti sisältyi. Tästä syystä esittäjiin ei oikein voinut enää lisätä laulajaa, niin keskeinen asema kuin vokaalimusiikilla tuotannossani onkin. Edellisessä sävellyskonsertissani, Helsingissä 2018, olikin Helinin, Kleemolan ja tfoilaisten lisäksi mukana laulaja, mutta tätä konserttia ei järjestettykään orkesterin sateenvarjon alla. Turun konserttiin haluttiin valita eri teoksia, vaikka siis eri kaupungissa oltiin.

Tärkeätä oli saada mukaan edes yksi kantaesitys. Muiden teosten aikahaarukka oli sitten laaja, 23 vuotta. [Jossain vaiheessa ajattelin, että olisi ollut hauska koota teoksia kuudelta vuosikymmeneltä, kun se nyt teknisesti olisi ollut täysin mahdollista.]

3. Konsertissa esitetyt pianon sisältävät teokset

3.1 Weitab für Gitarre und Klavier (115./2023)

Alkuvuodesta 2023 sain olla monta viikkoa poissa Suomesta ja siitä (kaivatusta tai pelätystä) todellisuudesta, joka ei ole omakohtaisesti koettua vaan tiedotusvälineiden konstruoimaa. Viides reissu samaan länsiafrikkalaiseen kylään, jossa olen aina kokenut olevani sekä täysin kotona että samalla täysin ulkopuolinen, hyvien ihmisten keskuudessa.

Teokseen tarttui afrikkalaisia aineksia kuten esim. Bulbul des jardins -linnun laulu, joka helähtää Grand Popon kylässä aina kello 6.50. Mutta sävellyksessä se miltei sulautuu ensimmäiseen säkeeseen Mahlerin laulusta "Ich bin der Welt abhanden gekommen" ('Olen kadonnut maailmasta') – mikä johdatti saksankieliseen otsikkoon Weitab, 'kaukana poissa'.

Tätä teosta ei ole tilattu, vaan tein sen lahjaksi muusikkoystävilleni Patrik Kleemolalle ja Pasi Helinille, jotka ovat soittaneet paljon musiikkiani. Kitara ja D-Steinway ovat dynaamisesti kaikkea muuta kuin tasaväkisiä. Sen vuoksi – ja tietysti myös sointivärien vuoksi – etsin pianosta epätavallisia soittotapoja ja varustin pianistin muutamalla lisäsoittimella. Tiibetiläinen äänimalja ja pianon kielelle asetettu ebow, sähköjousi, antavat koko teoksen läpi kulkevan perussävelen.”

Mikko Heiniö (Käsiohjelmateksti)

”Klassikko jo syntyessään! Tämä on paras lahja, jonka olet koskaan saanut!” huudahti musiikin kuuntelua aktiivisesti harrastava ystäväni minulle konsertin jälkeen kuultuaan Heiniön minulle ja kitarataiteilija Patrik Kleemolalle säveltämän teoksen *Weitab*.

Heiniö sävelsi *Weitabin* talvella 2022–2023. Kävimme muutamaan otteeseen yhdessä tutkimassa Sibelius-museon flyygeliä, sen sointimaailmaa ja sitä, miltä erilaiset epätavalliset soittotavat kuulostivat salissa yhdessä kitaran kanssa. Kitara ja piano kokoonpanona on haasteellinen erityisesti siksi, että ero soitinten volyymitasossa on valtava. Mielessäni oli talvella pyörinyt hassu ja huvittava ajatus ”Kaunottaresta ja hirviöstä” – piano suuriäänisenä hirviönä jyräämässä kaunis- ja siroäänisen kitaran. Kun 1.4.2023 saimme käsiimme *Weitabin* ensimmäisen version, oli samantien selvää, että kyse oli jostain muusta. Heiniö on säveltänyt teoksen taitavasti ja heti ensimmäisissä yhteisharjoituksissa oli selvää, että minkäänlaisia balanssiongelmia ei ollut. Kaikissa tiloissa oli itsestään selvää, että flyygelin kannen saattoi ja se piti pitää kokonaan auki.

Heiniö sävelsi teokseensa pianolle runsaasti ”epätavallisia soittotapoja” ja ”päätti varustaa pianistin muutamalla lisäsoittimella” – kuten hän toteaa käsiohjelmatekstissään.

Seuraavassa luonnehdin pianistin näkökulmasta näitä soittimia ja soittotekniikoita.

3.1.1 EBow

EBow eli sähköjousi on pieni paristokäyttöinen kädessä pidettävä laite, jonka sisällä oleva magneetti saa soittimen kielen soimaan katkeamattomasti. Laite on alun perin suunniteltu käytettäväksi sähkökitaran kanssa. (Fuge 2023.)

Weitabissa EBow asetetaan ennen esityksen alkua flyygelin suuren B-sävelen kielten päälle tuottamaan yhdessä äänimaljan kanssa Heiniön käsiohjelmatekstissä mainitsemaa ”koko teoksen läpikulkevaa perussäveltä”. Ääni on hieno, vaikka aluksi mieleni yhdistikin sen tinnitukseen tai kuulotestissä kuulokkeista kuultaviin ääniin. Ääni lähtee soimaan pienelle viiveellä heti kun sammuttaja nostetaan ylös painamalla joko kaikupedaalia tai sostenuto-pedaalia.

Ääntä voi myös ’huojuttaa’ vaihtelemalla herkästi koko- ja puolipedaalin välillä. Pedaalilla äänen huojuttaminen on haastavaa ja vaatii huolellista harjoittelua. Erityisen haasteelliseksi asian tekee se, että jokaisen instrumentin pedaalit ovat hieman erilaisia. Jossain vaiheessa harjoitteluprosessia keksin, että saman asian voi toteuttaa myös

painelemalla sormenpäällä kevyesti kielikuoroa, jonka päällä EBow on. Heiniö hyväksyi ideani ja lisäsi ohjeen nuottiin.

EBow'n asettaminen kielten päälle vaatii huolellisuutta. Laite aiheuttaa helposti paitsi samaa säveltä myös viereisiä säveliä soittaessa soittajaa häiritsevää särähtelyä. Särähtelyä ei voi lainkaan kontrolloida ja tuntui siltä että se oli joka harjoitustilanteessa hieman erilaista. Heiniö kuitenkin totesi, että kuulijaa se ei haittaa ja päätin olla välittämättä siitä.

3.1.2 Tiibetiläinen äänimalja

Äänimalja on eräänlainen musiikki-instrumentti, joka on peräisin Nepalin, Tiibetin ja Intian Himalajan alueilta. Äänimaljoja käytetään meditaatioon, rentoutumiseen, hoitoon ja parantamiseen. Äänimaljoja on erikokoisia, -muotoisia ja -mallisia, ja niitä koristavat usein monimutkaiset kuviot tai symbolit. Äänimaljat ovat saavuttaneet suosiota monissa osissa maailmaa, ja niitä käyttävät ääniterapiasta, henkisyydestä ja mindfulnessista kiinnostuneet yksilöt, harjoittajat ja harrastajat. Äänimaljaa kutsutaan myös nimillä: Laulava kulho, laulukulho, soiva kulho, soiva malja.

(Soitin Laine 2023.)

Tiibetiläinen äänimalja on kiehtova soitin, jonka äänen mieleni yhdistää automaattisesti meditaatioon tai erilaisiin rentoutusharjoituksiin. *Weitabissa* käytössäni ollut suurikokoinen äänimalja soi lähes samaa B-säveltä mitä E-Bow soittaa. Myös kitara osallistuu tähän tarkoituksellisen epävireiseen leikkiin soittamalla alussa b1-säveltä. Äänimaljaa soitetaan teoksessa kalauttamalla sitä puisella kapulalla joko kupin reunaan tai kylkeen. Erityisen hieno kohta on teoksen loppupuolella oleva 'äänimalja-show', jossa soitinta soitetaan molemmilla tavoilla ja lisäksi kapulan kärjellä lyödään flyygelin alimpia kieliä terävästi ja tuotettu hieno särähtävä ääni dempataan nopeasti.

3.1.3 Tukitut äänet (étouffé)

Heiniön käyttämistä epätavallisista soittotekniikoista suosikkini on tukitut äänet eli étouffé – erityisesti pianon keskialalla hitaassa tempossa toteutettuina.

Tukituilla äänillä Heiniö tarkoittaa soittotekniikkaa, jossa sormenpäällä painetaan kevyesti kieliä aivan niiden alkupäästä samalla kun toisella kädellä painetaan kosketinta. Näin syntyy maaginen ääni, jonka sointiin voi vaikuttaa hieman koskettimen painamisen jälkeenkin. Pianistina koen suurta iloa voidessani edes hieman vapautua flyygelin hienon ja monimutkaisen koneiston aiheuttamasta välimatkasta koskettimen painalluksen ja äänen tuottamisen välillä. Esimerkiksi kitaristillahan on välitön yhteys sormenpäätä kulloinkin soitettavaan kieleen.

Weitabissa kappaleen keskivaiheilla on erityisen hieno hetki, kun piano keskeyttää rytmikkään kitaravoittoisen jakson herkällä tukituin äänin soitettavalla Gustav Mahlerin laulun ”*Ich bin der Welt abhanden gekommen*” teemalla. Teoksessa soitetaan tukitusti myös aivan pianon alimpia säveliä sekä tuotetaan multifoneja liu’uttamalla somea kieltä pitkin, samalla kun kosketinta painamalla soitetaan toistuvasti samaa säveltä. Mielenkiintoinen ja vaativa tekniikka on, kun sävel soitetaan aluksi avoimena, mutta tukitaan välittömästi koskettimen painamisen jälkeen. Teoksen tahdista 69 alkaen Mahler-teema otetaan esiin tukittujen äänien lomasta juuri tätä tekniikkaa käyttäen.

Mitä nopeammassa tempossa tukittuja ääniä soitetaan, sitä haastavammaksi käy koordinaatio kieltä painavan vasemman käden sormen ja koskettimia painavan oikean käden sormen välillä. Helpottaakseni oikean kielikuoron löytämistä merkitsin maalarinteipin palasilla tarvittavien sävelten nimet aivan kielten alkuun. Teippimerkinnot oli helppo poistaa pinseteillä konsertin jälkeen.

Weitabissa on jaksoja, joiden tempo on niin nopea, että minun oli mahdotonta löytää sormen päällä oikeaa kielikuoroa riittävän nopeasti. Tässä päädyin Heiniön suosituksesta käyttämään tukkimiseen koko kämmentä, jolla ääniä voidaan tukkia monta kerrallaan. Miinuspuolena on se, että menetin kontrollin äänen laatuun. Jotkut sävelet soivat helposti liian tukitusti ja jotkut liian avonaisesti. Alkupuolella harjoitusprosessia mieleeni juolahti ratkaista ongelma tukkimalla lukuisia ääniä samanaikaisesti nahalla päällystetyllä viivottimella. Kuvittelin nahan jäljittelevän sormenpäätä ja toiveikkaana pyysin suutaria

valmistamaan kyseisen kapistuksen. Valitettavasti tekniikka ei toiminut – osittain sen takia että flyygelin kielet tuntuvat olevan aavistuksen verran eri tasoilla toisiinsa nähden. Tuloksena oli vääränlainen ääni, joka oli yhtä kontrolloimaton kuin kämmenellä tukittaessa.

Teoksen adagio-jakson (tahti 95) avaavan hitaan Mahler-teeman jälkeen nuottien aika-arvot nopeutuvat ja tempo kiihtyy asteittain. Jaksossa soitetaan koko ajan tukituin äänin ja jossakin kohtaa on pakko tehdä päätös vaihtaa tukkiminen sormenpäästä kämmeneen. Ajattelin, että teoksen tulevia esityksiä varten harjoittelen kohtaa niin paljon, että voin siirtää rajaa mahdollisimman pitkälle. Allegretto-jakso tahdistaa 116 eteenpäin vaatisikin jo melkoista virtuositeettiä!

3.1.4 Kielten näppäily ja glissandot plektralla

Flyygelin kielten näppäily kitaran plektralla teoksessa vaaditulla tavalla vaatii tottumattomalta paljon harjoittelua.

Flyygelissä keskialueen jokaista säveltä varten on viritetty kolme kieltä samaan kuuroon. *Weitabissa* kitaran plektralla soitetaan arpeggioita tällaisten kuorojen kielten yli. Nopeahkossa tempossa kontrolloidun lopputuloksen saavuttaminen on haastavaa. Jossakin vaiheessa harjoitteluprosessia totesin, että parasta on tukea plektraa käyttävä käsi johonkin lähellä olevaan kiinteään alustaan. Erimerkkiset ja -malliset flyygelit ovat sisuskaluiltaan erilaisia. Harjoiteltuani ensin Yamaha C2 -flyygelillä käytin näppäilyyn vasenta kättä, mutta D-Steinwayllä tämä ei ollut mahdollista liian lähellä olevan kieliryhmiä erottavan palkin takia. Onneksi tämä selvisi jo verrattain alkuvaiheessa harjoitteluprosessia.

Kiehtova ääni tulee, kun plektralla soitetaan glissandoja eri rekistereissä aivan kielten alkupäästä. Häkellyin kuinka hyvin kitaran kanssa balanssissa olevan äänen tämäkin soittotekniikka tuotti.

Plektra on lisävaruste, joka täytyy asettaa johonkin silloin, kun sillä ei soiteta. Päätin asettaa sen *Weitabissa* käyttämäni cembalon nuottitelineen reunalle. Huoli siitä, että soiton tiimellyksessä pudotan plektran flyygelin sisuksen uumeniin oli suuri. Esityksen aikana onnistuin olemaan hukkaamatta plektraa, mutta sen jälkeen sen olemassaolo unohtui. Vaihtaessani konsertin seuraavaa teosta varten TFO:n musiikkijärjestäjä Ari

Kankareen kanssa cembalon nuottitelinettä flyygelin omaan nuottitelineeseen plektra hävisi. Asia tuli mieleeni juuri ennen seuraavan teoksen alkua. Pelkäsin, että plektra on lentänyt flyygelin sisuksiin ja mahdollisesti esimerkiksi jumittanut jonkun koskettimen toiminnan. Onneksi ongelmia ei ilmennyt ja myöhemmin Ari kertoi poimineensa plektran lattialta. Tuo tapahtuma oli terveellinen muistutus siitä, että joka ikinen pienikin asia on mietittävä ja harjoitettava huolellisesti ennen konserttia.

3.1.5 Kielten rapsuttelu ja lyönnit bassokielille

Ainutlaatuinen ja hieno kohta *Weitabia* on Allegretto-jakso tahdista 32 eteenpäin. Tässä flyygelin kieliä ikään kuin rapsutellaan vertikaalisti sormenpäillä edestakaisin heilautellen ja samalla lyödään kämmenellä bassokielisiin rytmikkäästi improvisoiden.

Tähän liittyy hauska anekdootti. Heiniö lähetti talvella Afrikassa oleskellessaan minulle äänitiedoston, jossa kuului edellä kuvatun kaltaista äänimaisemaa. Arvuuttelin, että joku, jolla on rytmi veressä, vispaa siinä kermavaahtoa. Tosiasiassa rytmikäs ääni syntyi auton rengasrikosta jossain päin Afrikkaa. Jokin räjähtäneen renkaan riekale tuotti tuon äänen matkaa jatkettaessa ja osuessaan säännöllisin väliajoin auton koriin. Hauska tarina. Sen tietäminen ei kuitenkaan ole kuulijan tai edes esittäjän kannalta tärkeää. Heiniö on säveltänyt tapahtumasta inspiroituneena hienoa musiikkia, joka ei selittelyjä kaipaa.

Heiniö käyttää *Weitabin* lisäksi lukuisissa muissa sävellyksissäänkin ”epätavallista soittotapaa”, jossa kämmenellä lyödään bassopuolen kieliä kaikupedaali painettuna (ilman kielten rapsuttelua).

3.1.6 Pedaalin käytön haasteita

Soitan nykyään iPadin näytöltä ja vasen jalkani täytyy varata sivunkääntimen ja una corda -pedaalin käyttöön. Sostenuto-pedaalia ja kaikupedaalia käytin *Weitabissa* oikealla jalalla. Kävimme Heiniön kanssa huolellisesti läpi jokaisen teoksen kohdan ja totesimme, että vaikka neljän eri polkimen käyttöön optimaalista olisi, että pianistilla olisi neljä jalkaa, on kaikki mahdollista toteuttaa kahdellakin jalalla.

Teoksen alkupuolella tahdeissa 11–15 kitaran plektralla näppäillään kieliä. Kielet eivät soi ilman pedaalia, mutta pedaali saa myös E-Bow'n soimaan, mikä ei siinä kohtaa ole vielä

tarkoitus. Keksimme yhdessä Heiniön kanssa, että tukkimalla vasemman käden sormenpäällä E-Bow'n B-sävelen kielet voidaan estää sen soiminen kaikupedaalia painettaessa.

Sostenuto-pedaali pitää teoksen aikana useasti vaihtaa lennossa oikeaan pedaaliin ja päinvastoin. Tämä onnistuu, kun painaa vaihdon ajaksi jompaan kumpaan pedaaliin tarttuneen E-Bow'n B-sävelen koskettimen äänettömästi alas.

Paljon harjoittelua vaati kohta (tahdit 186–188), jossa plektra piti käytön jälkeen asettaa nopeahkossa tempossa kahden tahdin aikana nuottitelineen reunalle ja samalla vaihtaa oikea pedaali sostenuto-pedaaliin ja jatkaa soittoa koskettimistolta. Onneksi samaan kohtaan ei osunut sivunkääntöä.

3.1.7 Weitabin esittäminen eri flyygeleillä

Erimerkkisten ja -mallisten flyygeleiden sisuskalut poikkeavat toisistaan. Joidenkin Heiniön *Weitabissa* käyttämien ”epätavallisten soittotapojen” toteuttaminen muulla kuin D-Steinwaylla voi olla hankalaa. Jos tukittuja ääniä soitettaessa kahden vierekkäisen sävelen välissä flyygelin sisällä onkin kieliryhmiä erottava palkki, voi musiikkia olla mahdoton toteuttaa.

Konserttisaleissa kiistatta yleisin soitin on D-mallin Steinway ja Heiniö sävelsikin *Weitabin* juuri kyseistä soitinta ajatellen. Seuraavaksi yleisin soitinmerkki on konservatorioiden ja esimerkiksi seurakuntien suosima Yamaha. Sen yleisimmät mallit ovat C3 ja C7. Tutustuin Turun konservatorion neljään eri malliseen (ja mittaiseen) Yamaha-flyygeeliin. Heiniö muokkasi *Weitabia* raporttini mukaan niin, että se on mahdollista toteuttaa myös näillä soittimilla.

Mikäli konserttitilassa on käytössä jokin muu instrumentti, esimerkiksi Kawai, kannattaa sen sisuskalut tutkia huolellisesti ennen kuin päättää esittää *Weitabin*.

Yamahan pienemmissä malleissa C2 ja C3 on molemmissa sama palkitus:

A2 – B palkki H – d2 palkki es2 – g3 palkki

Suuremmissa malleissa C6 ja C7 on keskenään samanlainen, mutta pienemmistä malleista eroava palkitus:

A2 – G palkki As – b1 palkki h1 – fis3 palkki

Pienemmissä Yamahoissa (C2 ja C3) E-Bow on mahdollista asettaa B-säveln kielten loppupäähänkin, sillä bassopuolen kieliryhmä päättyy juuri kyseiseen B-säveleen ja on keskialueen kieliryhmän päällä. Tämä helpottaa sopivan ja mahdollisimman vähän särinää tuottavan kohdan löytämistä E-Bowlle. D-Steinwayssä ja Yamaha C6 ja C7 -malleissa suuri B-sävel kuuluu keskialueen kieliryhmään, jonka kielet katoavat pian sammuttajien jälkeen bassopuolten kielten alle. E-Bow on siis pakko asettaa kielten alun ja ennen sammuttajia olevan poikittaisen palkin väliin jäävälle lyhyelle alueelle.

3.2 Treno della notte (73./2000) (klarineti, sello ja piano)

Halusin tehdä pitkän, tauotta nopeahkosti liikkuvan sävellyksen, jonka tunnelmat ovat ainakin osittain unenomaisia, nokturnomaisia. Yöjunaa merkitsevä otsikko olkoon kunnianosoitus ihaillemiini Federico Fellinille ja Marcello Mastroiannille, joka elokuvassa La città delle donne ('Naisten kaupunki') nukahtaa junassa ja joutuu vahvemman sukupuolen johdattamana mitä fantastisimmille poluille. Teos oli tilattu Kuhmoon, jossa se kantaesitettiin 29.7.2001. En löytänyt ohjelmakomenttia mutta sen sijaan kirjavia hajamietteitä ajalta jolloin teos oli työn alla. Mm.:

- Pitää tehdä aidosti postmodernia aikaa edustava kappale, joka ei ole postmoderni. Ei pidä tyytyä silmäniskuihin, jos voi ottaa niskasta tai nivusista. Että näin helppoa se on. Tässä iässä.

- Ehkä jazzin tai ragtimen makujakin muttei perin pohjin.

- Teoksen on oltava intiimi, sisäisen elämän kuva, ei junan fyysinen simulaatio (siis ei: Pacific 231) vaan soiva metafora.

- Yö: Nokturnojen ketju. Unen polku ei koskaan palaa lähtökohtaansa. Asiat seuraavat toisiaan tai yhtyvät toisiinsa absurdisti ja kuitenkin luonnollisen välttämättömästi. Välillä kuvat katoavat pimeyteen. Muistoja.

- *Juna: Tasaisesti eteenpäin kiitävä liike, ei käynnisty eikä pysähdy vaan ilmestyy pimeydestä ja palaa sinne (siis ei: Öinen ratsastus ja auringonnousu). Minä paikallaan, kuvat kulkevat. (Liike on tärkeämpi kuin päämäärä, sanoi Mauno Bernstein.) Kaikki on tässä ja aina, matkalla muualle – joka sekun on tässä ja nyt.*

Mikko Heiniö (Käsiohjelmateksti)

Kuulin *Treno della notte* vuosia sitten Ruissalon Marjaniemessä järjestetyssä konsertissa ja vaikutuin sen mukaansa tempaavasta sykkeestä. Erityisen vaikutuksen teki yllätyksellinen loppu. Kun teos valittiin konserttiin minulle oli alusta alkaen selvää että sen harjoittelu täytyy aloittaa ajoissa. Teos sisältää pianistisesti huumaavan haastavia jaksoja ja yhteissoiton onnistuminen vaatii paljon yhteisiä harjoituksia. Aloitin teoksen harjoittelun tammikuussa, noin neljä ja puoli kuukautta ennen konserttia, enkä hetkeäkään liian aikaisin. Pianistisesti erittäin hyvin kirjoitettujen ja 'käteen sopivien' mutta nopeiden ja virtuoositekniikkaa vaativien jaksosten saaminen varmaan kuntoon vaati paljon toistoja. Rytmisesti teos on ensimetreiltään alkaen erityisen haastava.

Teos jakaantuu saumattomasti toisiinsa liittyviin jaksoihin, joissa kaikissa on sama tempomerkintä 1/4 = 104. Heiniö on nimennyt jaksot seuraavasti:

Introduzione

Sequenza I (l'istesso tempo)

Danza I

Sequenza II

Danza II

Sequenza III

Danza III

Transitio

Sequenza IV

Danza IV

Sequenza V

Coda

Heiniön viljelemistä epätavallisista soittotekniikoista teoksessa käytetään tukittuja ääniä (étouffé) sekä kämmenlyöntejä bassokielille.

3.3 Pianokvartetto ”Puun ääni” (84./2006)

Teoksen Pianokvartetto ”Puun ääni” (84./2006) osat ovat:

1. *Questione (Andante recitativo e pesante - Doppio movimento)* –
2. *Scherzo (Sciolto)* –
3. *Interno (Allegretto tranquillo)*

Mieleeni jäi hieno hetki, kun yleisössä istunut runoilija Eira Stenberg tuli konsertin jälkeen kiittämään esityksestämme, ja sain vastavuoroisesti kiittää häntä upeista runoteksteistään, jotka ovat inspiroineet Heiniön säveltämään tämän pianokvarteton. Kerroin hänelle, että hetkeä ennen esitystä musiikkijärjestäjän häärätessä lavalla luimme soittajien kesken ääneen teokseen liittyvät runot. Pidin sitä tärkeänä, vaikka soittaessaan muusikko ei tietenkään ehdi pohtimaan runojen sisältöjä.

Hienoja sointimaailmoja sisältävässä teoksessaan Heiniö lainaa hienovaraisesti kalevalaista teemaa ’Vaka vanha väinämöinen’ ja käyttää seuraavia ’epätavallisia soittotekniikoita’:

- tukitut äänet (étouffé) flyygelin keski- ja alarekisterissä
- lyönnit kämmenellä bassopuolen kieliin
- kielten näppäily kynnellä
- laulu – pitkä fis-sävel sanalla ’puu’
- flyygelin kosketinkannen sulkeminen kolauttamalla.
- rytmikuvion ’rummuttaminen’ sormenpäillä ja peukalon syrjällä kosketinkantta vasten.
- sormenpäillä toteutetut glissandot kielien päällä.

Tavallaan "afrikkalaiskappaleisiini" kuuluu monien muiden ohella myös Kuhmon kamarimusiikin tilaama pianokvartetto. Siinä häivähtää länsiafrikkalaista pentatoniikkaa ja rytmiiikkaa, mutta merkittävämpi eksoottinen elementti siinä on Eira Stenbergin runous, johon tutustuin asuessani runoilijan naapurina Villa Karon taiteilijakodissa Beninissä.

Valitsin katkelmia Stenbergin kolmesta puuaiheisesta runosta, joissa puhutaan asioista jotka luontuvat hyvin myös musiikillisten ratkaisujen metaforiksi: äänistä, liikkeistä, tiloista, suunnista, valööreistä. En tehnyt niistä kuitenkaan vokaalimusiikkia vaan puhtaasti instrumentaalisen parafrasoin. (Ja muiden kiivailtavaksi jätin tietenkin kysymyksen siitä, auttaako vai häiritseekö tekstiin tutustuminen musiikin seuraamista.)

Suomen kielessä "puu" tarkoittaa sekä materiaalia että elävää kasvia. Pianokvarteton soittimet ovat puuta. Puumateriaalilla on rakenne, syyt, ja väri, ts. timbre millä sanalla musiikissa viitataan sekä sointiin että tekstuuriin. Aivan erityisiin eläviin puihin tutustuin Vienan Karjalan ikimetsissä. Mutta jo Stenbergin runosta löytyi "äitikuusi", jonka loihtima kalevalainen sävelmä tunkeutuu muukalaisena pianokvarteton ensimmäiseen osaan ja asettuu taloksi kolmannessa osassa.

Mikko Heiniö, Kuhmo 19.7.2007 (Käsiohjelmateksti)

Eira Stenbergin runotekstit:

I.

*En minä kysy sinulta hopeapaju, joka olet salakoita
välkkyvä verkko,
en sinulta pitkäselkäinen mänty, jolla on poikien
kapeat lanteet,
en sinulta kataja, sisun ja köyhyyden nälkäinen haamu,
vain sinulta kysyn äitikuusi, jonka tassun alla tahdomme
maata,
sinulta jonka telttahelma on kyllin pimeä unta varten,*

Mikä on se aika joka odottaa minua?

II.

*Puun äiti, kuuntele tuulta!
Kuka noin hengästynyt on läsnä
eikä puhu?
Sydän hakkaa, jymisevä kehto,
kun silmut avaavat vihreät silmänsä.*

*Kohta alkaa valon ja lehtivihreän coitus,
jota oksalla jankuttava lintu yrittää selittää.*

III.

*Puun sisällä on onkalo johon voi pudota,
lehtimaja ja majassa rasia rasian sisällä
ja sisimmässä avain huoneeseen
jossa on puun ääni,
niin korkea ja syvä ettei sitä korva kuule.*

Katkelmia Eira Stenbergin runoista: Sano minulle, kuusiäiti (Vedenalainen silta 1979), Puun äiti ja Puun ääni (Halun ikoni 1997)

4. Mikko Heiniön ajatuksia yhteistyöstä muusikkojen kanssa

Lähetin Mikko Heiniölle kesällä 2023 sähköpostitse kysymyksiä koskien yhteistyötä muusikoiden kanssa. Saamistani punnituista ja mielenkiintoisista vastauksista on varmasti hyötyä kaikille, jotka tarttuvat säveltäjän teoksiin.

- Kerro yhteistyöstä muusikoiden kanssa uuden teoksen sävellys- ja harjoitteluprosessin aikana.

Mitä oudompi instrumentti itselleni on (esim. kantele) tai mitä erikoisemmilla tavoin haluan käsitellä tuttua soitinta (esim. kitara tai piano), sitä tärkeämpää on konsultoida soittajia jo sävellysvaiheessa. Esim. Weitaab edellytti erilaisten flyygeleiden runkorakenteisiin tutustumista sen selvittämiseksi, minkä verran pitkittäiset metallipalkit rajoittivat sormenpäillä tai kämmenellä sammutettavien kielten soittamista. Samassa teoksessa kitaran sormituksia ja kielivalintoja säädettiin vielä harjoitusvaiheessa. Johtava periaate on pragmaattinen ja yksinkertainen: jos saman harmonian, soinnin tms. voi saada soittoteknisesti helpommalla tavalla, niin valitaan tämä. Teos saa olla teknisesti haastava, mutta vaikeuksienkin pitää olla idiomaattisia ja jossain vaiheessa teoksen pitää alkaa "istua" niin, että sitä ei tarvitse joka kerta tavata uudelleen vaan se menee ikään kuin luonnostaan, ehkäpä jopa ulkoa. (Jos näin ei ole, muusikot tuskin haluavat esittää teosta uudelleen.) Juuri

tässä mielessä säveltäjän on miellytettävä muusikkoa. Muusikko voi sitten puolestaan miellyttää yleisöä, mutta säveltäjän tehtävä se ei ole.

Uuden teoksen harjoituksissa en puutu vain soittoteknisiin seikkoihin vaan myös tempovalintoihin ("Soittakaa nopeatkin osat ikään kuin käsijarru päällä, se luo sitkeyttä.") ja eritoten muodontaan. Hyvin usein olen sanonut muusikoille: "Sinne missä sävellyksen tekstuurissa ym. rakenteessa on epäjatkuvuutta, luokaa jatkuvuutta, ja sinne missä on jo valmiiksi jatkuvuutta, voitte tuoda epäjatkuvuutta." "Kokeillaan, pitääkö taiterajalla hieman hengähtää vai syöksyä suoraan uuteen taitteeseen." "Aksenttimerkkini ovat pikemminkin fraseerauksen jäsentäjiä kuin dynaamisia korostuksia; ajatelkaa jonkinlaisia puoliaksentteja." Nuottikirjoitus ei koskaan ole yksiselitteistä. Mutta — kuten sanoin tämän konsertin valmistelussa muusikolle joka ei ollut koskaan työskennellyt säveltäjän kanssa — säveltäjä ei sanele muusikoille tahtoaan kuten kapellimestari vaan hyvää tulkintaa lähestytään dialogissa.

- Miltä tuntuu kuulla ensimmäistä kertaa uusi sävellyks soivana?

Sitten uuden teoksen työstämiseen muusikkojen kanssa sisältyy vielä yksi, yksityisempi ulottuvuus. Koen valtavana olotilan vaihdoksena sen, kun teos joka on ollut vain omassa päässäni, yhtä äkkiä realisoituu soivaksi muiden käsissä. Haluan siihen tapahtumaan pehmeän laskun, ja tämän tarjoaa harjoitusprosessi muusikoiden kanssa.

- Vaikuttaako se kenelle sävellät lopputulokseen?

En usko, että se kenelle sävellän vaikuttaisi lopputulokseen — paitsi sillä yleisellä tasolla, että lasken voivani luottaa muusikon taitavuuteen, fiksuuteen ja sitoutumiseen. [Tai sitten kohdalleni ei ole vielä sattunut muusikkoa, joka haluaisi esityksessä paitsi soittaa myös laulaa, stepata tms.] Poikkeus voisi olla laulumusiikki, jota teen laulajalle jonka äänenväriä hyvin tunnen.

- Minkälaista on osallistua vanhojen teosten harjoituksiin?

Siinä on toki paljon samaa kuin ihka uuden teoksen harjoittelussa. Mutta suurin ero siinä, että vanhat teokset ovat jo ottaneet identiteettinsä mukaisen paikkansa musiikkimaailmassa (vaikka ne olisi esitetty vain kerran). Jos ne on aiemmin esitetty hyvin, säveltäjä tietää niiden toimivan ja odottaa samaa uusiltakin esityksiltä. Jos ne on aiemmin esitetty huonosti, niin säveltäjä ei voi sataprosenttisesti tietää oliko vika esityksessä vai teoksissa. Silloin säveltäjä voi odottaa uutta esitystä sekä pelokkaasti että toivorikkaasti. No, ei tämä yleistä ole, mutta tällä kertaa minulle kävi näin Canzonan kohdalla: aiempien esitysten perusteella vähän pelkäsin sen olevan pelkkä anka, mutta sävellyskonsertin hienossa esityksessä siitä kasvoi esiin joutsen.

Mitä enemmän jotain teostani on esitetty, sitä vähemmän tunnen tarvetta osallistua enää harjoituksiin – siinäkin tapauksessa että kyseessä on uudet muusikot. Mutta menen aina, jos muusikot pyytävät kuuntelemaan. Levytyksissä ja radioinneissa olen aina halunnut olla mukana, tarkkaamon puolella, koska minua tietysti kiinnostaa, miten balanssit, kaiku yms. asettuvat äänitteeseen.

Kaiken kaikkiaan harjoituksiin osallistuminen on hyvin palkitsevaa vaikkakin emotionaalisesti tavallaan aika paljastavaa ja siksi hieman uuvuttavaa. Kun joskus ihan pienetkin vinkit taholtani saavat aikaan merkittäviä muutoksia tulkinnassa ja muusikotkin ovat samaa mieltä, tuntuu kuin heiluttaisin taikasauvaa. Se saa säveltäjänkin tuntemaan itsensä oikeaksi muusikoksi.

5. Digiloikka – haasteita ja etuja

Olen viimeisen vuoden aikana usean muun muusikon tavoin tehnyt digiloikan ja siirtynyt soittamaan suurikokoisen iPadin näytöltä. Käytössäni on AirTurn BT-500 -sivunkäännin, joka toimii jalalla painamalla. Nuotteihin tarvitsee ajoittain tehdä merkintöjä ja sitä varten Apple Pencil on myös tarpeellinen. Tämä laitekombinaatio vaikuttaa tätä kirjoittaessani olevan yleisin muusikoiden keskuudessa.

Aiemmin sivunkääntäjänä toiminut henkilö saapui paikalle tavallisesti vasta kenraaliharjoitukseen ja vasta sitten sain kokemuksen siitä, miltä tuntuu soittaa kulloinenkin teos niin kuin se toteutetaan konsertissa. Nyt sivunkääntäjänä toimiva vasen jalkani on paikalla alusta alkaen.

Monen muunkin muusikon tavoin käytän forScore-nimistä sovellusta nuottien arkistointiin PDF-tiedostoina. Sovellus on mielestäni erittäin kätevä. Kaikki nuotit ovat aina saatavilla samassa paikassa ja nuottien rajaaminen, monistaminen ja järjestäminen kansioihin käy helposti. Olen tosin kuullut, että Newzik-niminen sovellus olisi forScorea kehittyneempi, mutta siitä minulla ei ole kokemuksia.

Toimin Turun konservatoriossa kolmen eri klassisen laulunopettajan oppilaiden/opiskelijoiden pianistina kahdessa eri toimipisteessä. Digiloikkani ansiosta nuottien toimittaminen minulle on helpottunut suunnattomasti. Aiemmin paperinuotteja jätettiin kirjekuoressa milloin mihinkin tai jopa lähetettiin postitse. Nyt saan PDF-tiedostot kätevästi sähköpostista suoraan forScoreen. Tietysti ennenkin nuotit saattoi lähettää sähköpostilla, mutta kymmenien laulajien ohjelmistojen tulostamiseen paperille olisi mennyt minulta kohtuuttomasti aikaa.

Pianistina olen tottunut siihen, että nuottitelineellä on aina (vähintään) kaksi sivua ennen sivunkääntöä. iPadissa on luonnollisesti näkyvillä ainoastaan yksi sivu. Tähän oli aluksi vaikea tottua. Teokset, joissa on ainoastaan kaksi sivua, on edelleen turhauttavaa soittaa iPadin näytöltä. Vaaka-asentoon asetettuna iPad näyttää tietysti kaksi sivua kerrallaan, mutta silloin tekstuuri on helposti liian pientä.

Sivunkääntöä välttääkseen pianistit usein asettavat jopa viisi tai kuusi paperiarkkia rinnakkain nuottitelineelle. iPadistä soittaminen on ergonomisesti huomattavasti parempi vaihtoehto kuin soittaa teosten alkuja ja loppuja kohtuuttomasti vasemmalle tai oikealle kääntyneenä.

Useimmat pianistit soittavat kamarimusiikkia mieluiten partituurista, jossa näkyy muidenkin soittajien stemmat. Tästä johtuen tekstuuri on usein harmittavan pientä. Hankin iPadiani varten telineen, jonka voi asettaa flyygelin alaslasketun nuottitelineen päälle. Telineessä on lukuisia niveliä, joiden avulla soittaja voi säätää etäisyyttä ja kulmaa mieleisekseen. Tämä on erityisen hyödyllistä ikänäön ja moniteholinssien kanssa kamppailevalle viisikymppiselle pianistiparalle. Suurikokoisen iPadin näyttö ei ole juurikaan A4-paperiarkkia pienempi, ja nuotit voi forScorella helposti rajata niin, että ne täyttävät koko näytön.

Suunnitelmissani on ostaa tai pyytää jotakuta rakentamaan pieni kumijaloilla varustettu pöytä, jonka voi asettaa telinettä varten flyygelin sisään kielien kiristystappien lomaan. Näin flyygelin oman nuottitelineen voisi ottaa kokonaan pois. Jokainen pianisti tietää, kuinka suuresti nuottiteline estää soittajaa kuulemasta tuottamaansa ääntä sellaisena kun se kuuluu kuulijalle.

IPadin näyttö on kiiltävä ja välillä eri valotilanteissa siihen tulevat heijastukset tekevät mahdottomaksi nuottien näkemisen. Käyttämäni telineen avulla kulmaa säätämällä tilannetta voi useimmiten helpottaa. Liimasin näyttöön myös mattapintaisen Paperlike-kalvon, mutta sillä ei ole suurta vaikutusta heijastuksiin. Hämärissä orkesterimontuissa soittaessa iPadin valaistu tausta mahdollistaa sen, että erillistä nuottivaloa ei tarvita. Tämä ei kuitenkaan useinkaan poista lisävalaistuksen tarvetta, sillä koskettimetkaan eivät saa olla liian hämärässä eikä niihin saa tulla soittoa häiritseviä varjoja.

Pianisti käyttää soittaessaan ylivoimaisesti eniten oikeanpuoleista kaikupedaalia ja sitä on luonnollisesti parasta käyttää oikealla jalalla. Luontevaa on siis käyttää vasenta jalkaa sivunkääntimeen. Flyygelissä on kuitenkin myös olemassa sostenuto- ja una corda -pedaalit. Jalkoja tarvittaisiin siis kaksi lisää! Vaatii pianistilta usein huolellista suunnittelua ja harjoittelua, miten toteuttaa jokaisen teoksen vaatima jalkatyö. Sivunkääntötilanteeseen, jossa musiikki vaatii sekä una corda -pedaalia että kaikupedaalia ja molemmat kädet ovat varattuina koskettimistolla, en vielä ole keksinyt toimivaa ratkaisua. Nuottien seuraavasta aukeamasta otettu ylimääräinen paperikopio voisi tietysti ratkaista ongelman. Olen myös kuullut tekniikasta, jossa sivua käännetään silmää iskemällä, mutta siihen en ole vielä tutustunut.

6. Onnellisten tähtien alla

Tässä opinnäytetyöprojektissä kaikki asiat tuntuivat sujuvan hyvin ja minun oli miellyttävää työskennellä jokaisen projektissa mukana olleen kanssa.

Ilmapiiri, joka syntyy taiteellisissa projekteissa muiden muusikoiden, säveltäjän, tuottajan ja musiikkijärjestäjän kanssa, on minulle erittäin merkityksellinen. Koen aina jonkinasteista epävarmuutta soittamiseni suhteen ja jos harjoituksissa huomaan tai minulle huomautetaan, että soitan jossakin kohtaa epätarkoituksenmukaisesti, otan asian aina vakavasti. Joskus soimaan itseäni liikaakin. Arrogantti käytös tällaisessa tilanteessa saisi

minut lukkoon, vaikka järkeni tajuaisikin, että kyse on joskus toisen henkilön omasta epävarmuudesta. Olen vakaasti sitä mieltä, että tinkimätön taiteellinen työskentely ei vaadi ylimielistä tai epäkohteliasta käytöstä.

Minulle oli suuri ilo saada soittaa Ilana Gothónin, Mari Vilukselan, Anna Westerlundin, Matteo Mastromarinon ja Patrik Kleemolan kanssa. Nämä huippumuusikot innostivat paitsi fantastisella soitollaan myös välittömällä ja huumorintajuisella olemuksellaan minutkin tekemään parhaimpani.

Iloitsin, kun luin Tomi Norhan sanat Turun Sanomien arvostelussa 19.5.2023 ”Kaikki kuusi muusikkoa olivat ensiluokkaisia, tulkinnat eläviä ja mukaansatempaavia.”

Eriyisen hienoa oli yhteistyö professori Mikko Heiniön kanssa teosten harjoituksissa. Heiniö osallistui lukuisia kertoja harjoituksiimme. Tällainen kohtaaminen, jossa säveltäjä on luultavasti jännittynyt siitä, miltä ’oma lapsi’ kuulostaa tällä kertaa, ja soittajat jännittävät sitä, osaavatko toteuttaa teoksen säveltäjän toivomalla tavalla, on erittäin herkkä. Tunnelma näissä tilanteissa oli kuitenkin luova ja positiivinen. Tuntui siltä, että saatoimme vapautuneesti esittää kaikki kysymyksemme Heiniölle ja hänen palautteensa oli paitsi positiivista myös rakentavaa. Ehkäpä kaikki osasivat unohtaa hetkeksi oman itsensä ja keskittyä itse asiaan eli musiikkiin.

Tuottaja Sampsa Heiniö teki uterasti töitä tuotannon parissa ja piti esimerkillisesti huolen siitä, että kaikki mukana olleet pysyivät ajan tasalla esimerkiksi apurahatilanteen suhteen. Pidän tärkeänä sitä, että tuottaja vastaa sähköposteihin ja tiedottaa oma-aloitteisesti asioista vaikka ne olisivat keskeneräisiäkin. Sampsa Heiniö on erinomainen tuottaja.

Tärkeä henkilö soittajan kannalta on myös musiikkijärjestäjä. Järjestäjälle täytyy voida uskaltaa esittää toiveita ja kysymyksiä ja Ari Kankareen kaltainen kokenut musiikkijärjestäjä osaa myös itse ehdottaa ratkaisuja soittajien välillä eriskummallisiinkin tarpeisiin. Mieltäni lämmitti, kun Ari oli ottanut mukaan kahdenlaisia mikkitelineitä, vaikka informoinkin häntä, että Sibelius-museosta sellaisia löytyy. Kiinnityskierteitä on erilaisia ja Ari halusi varmistaa, että iPad-telineeni kierteisiin löytyy varmasti sopiva vastakappale.

Kun tähän kaikkeen vielä lisää sen, että apurahan myöntäjät olivat suosiollisia projektiamme kohtaan ja innostunutta yleisöä oli konsertissa paljon, voin täydestä sydämestäni todeta, että projekti toteutui onnellisten tähtien alla.

Lähteet

Fennica Gehrman 2023. Heiniö, Mikko. Viitattu 11.7.2023.

<https://fennicagehrman.fi/composer/heinio-mikko/>

Fuge, L. How to use an EBow. Blackstar. Viitattu 31.10.2023.

<https://blackstaramps.com/lessons/how-to-use-an-ebow/>

Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta 2014. 375 humanistia. Mikko Heiniön julkaisut ja sävellykset. Viitattu 11.7.2023.

<https://375humanistia.helsinki.fi/mikko-heinio/mikko-heinion-julkaisut-ja-savellykset>

Norha, T. 2023. Mikko Heiniön 75-vuotisjuhlakonsertissa kuultiin mainio kattaus älyllisen lempeää kamarimusiikkia. Turun Sanomat 19.5.2023. Viitattu 11.7.2023. <https://www.ts.fi/kulttuuri/5999740>

Soitin Laine 2023. Äänimalja. Viitattu 21.10.2023. https://www.soitinlaine.fi/fi_FI/aanimalja

Stenberg, E. Halun ikoni. Tammi 1997. ISBN 951-31-0499-0

Stenberg, E. Vedenalainen silta. Tammi 1979. ISBN 9513049582

Turun filharmoninen orkesteri 2023. Käsiohjelma Mikko Heiniö 75. Viitattu 11.7.2023.

<https://tfo.fi/fi/tapahtuma/helatorstain-kamarimusiikkia-mikko-heinio-75>

Liitteet

Liite 1

Mikko Heiniön 75-vuotisjuhlakonsertin videotallenne

https://drive.google.com/drive/folders/1ubHRkoMSFrY7mCjnwRKYCg-4WeHa6oBI?usp=drive_link

Liite 2

Helatorstain kamarimusiikkia: Mikko Heiniö 75, Turun filharmonisen orkesterin nettisivujen mainos käsiohjelmätietoineen

<https://tfo.fi/fi/tapahtuma/helatorstain-kamarimusiikkia-mikko-heinio-75>